

Land	Danmark
Domstol	Højesteret
Parter	Haro Systemer I/S mod De Private Assurandører Aktieselskab
Dato for afgørelse	15. januar 1976
Afgørelsestype	Dom
Status	Retskraftig
Dato for publicering i domsdbasen	10. juni 2020
Omtalt i It-kontraktret, 2. udgave	s. 180
Gengivet fra	Ugeskrift for Retsvæsen med tilladelse fra Karnov Group Denmark A/S

Resumé

Sagen angik ophævelse af en udviklingsaftale. Leverandøren var forpligtet til dels at levere til kunden i april 1969, dels at udføre en nærmere angivet programmering for kunden. Leverandøren leverede i februar 1970. Kunden hævede aftalen i december 1971, da ydelsen fortsat var behæftet med mangler. Adgangen til misligholdelsesbeføjelser var ikke afskåret som følge af, at kunden ikke straks efter levering havde reklameret. Ophævelsen var derfor berettiget. Kunden havde ret til at hæve hele aftalen, om end dele af systemet var leveret, da der var aftalt levering af et it-system som én samlet leverance.

Nøgleord: udviklingsaftale, mangler, ophævelse, ophævelsestidspunkt, samlet leverance, reklamation, nytteværdi, misligholdelsesbeføjelser

U.1976.156H

H. D. 15. januar 1976 i sag II 209/1974

Haro Systemer I/S (adv. H. Holm-Nielsen)

mod

De Private Assurandører Aktieselskab (adv. Hans Fischer-Møller).

Almindelige emner 21.9 Køb 53.2

Ophævelse af køb af magnetkortcomputer med programmering, da de stillede opgaver endnu ikke var løst efter flere år.

- ♦ S havde forpligtet sig til at levere til K en magnetkortcomputer den 1. april 1969 og at udføre en nærmere angivet programmering for K. Computeren blev først leveret den 9. februar 1970, og da K den 14. december 1971 hævdede købsaftalen, var en vigtig del af den stillede opgave endnu ikke løst, idet der var fejl i programmeringen. K fandtes ikke ved straks efter leveringen af to af programmerne at give udtryk for en godkendelse af disse at have afskåret sig fra at hæve handelen, og adgangen hertil var ikke bortfaldet ved mangelfuld eller for sen reklamation. Ophævelsen fandtes berettiget. (1)

Sø- og Handelsrettens dom 26. august 1974.

(Topsø-Jensen, Edv. Nielsen, Knud Olesen, H. Schiellerup, E. Pingel Schmidt).

Sagsøgeren, De Private Assurandører Aktieselskab, der driver forretning i København med forsikring, for den betydeligste del søforsikring, havde i nogle år planlagt at overgå til edb-behandling af bl. a. præmier og afregning med reassurandørerne. Der blev i den anledning internt udarbejdet en fyldig indstilling dateret 19. november 1967 om køb af en Wanderer magnetkortcomputer. I indstillingen var der redegjort nøje for arbejdsopgaver i hver enkelt afdeling med detaljeret angivelse af, hvad maskinen skulle præstere, og hvorledes arbejdsgangen skulle være.

På grundlag heraf modtog sagsøgeren fra sagsøgte, Haro Systemer I/S, der i Danmark forhandlede Wanderer magnetkortcomputere fremstillet af den tyske fabrik Nixdorf Computer, et den 30. november 1967 dateret tilbud om en sådan maskine. Prisen blev angivet til 344.000 kr. med levering ca. 8 måneder fra ordredato, og prisen for programmering omfattende alle nævnte opgaver var anslået til 40.000 kr.

Pr. 31. december 1969 fremsendte sagsøgte til sagsøgeren

efter aftale faktura for magnetkortcomputeren kr. 344.220

og en IBM 026 hulkorthuller kr. 28.700

kr. 372.920

+ moms kr. 46.615

kr. 419.535

157

Magnetkortcomputeren leveredes imidlertid først den 9. februar 1970.

I begyndelsen af 1970 besluttede den tyske Nixdorf fabrik at oprette et eget aktieselskab til forhandling af maskinerne i Danmark og havde i den anledning forhandlinger med sagsøgte om de igangværende aftaler og handler, bl. a. salget til sagsøgeren. Der fandt i den anledning et møde sted den 17. april 1970, hvori deltog fra Nixdorfs side direktør Grflncke, fra Haro Systemers side

Efter yderligere forhandlinger bekræftede sagsøgte i skrivelse af 15. maj 1968 til sagsøgeren dennes ordre på levering af en Wanderer magnetkortcomputer til en pris af 404.220 kr. at levere den 1. april 1969, idet man dog ville forsøge at levere maskinen køreklar allerede ved årsskiftet. På maskinen ydedes 1 års fabriksgaranti med fri service, der omfattede »fuld assistance ved systemets udformning og programmering samt instruktion af personale ved indkøring«. Desuden ville der blive udarbejdet arbejdsbeskrivelse og forslag til blanketter. Programmeringen ville blive udført af sagsøgte omfattende de opgaver, der var beskrevet i sagsøgerens »indstilling om køb« af 19. november 1967. Når alle programmer var gennemarbejdet af sagsøgte, ville de blive underkastet en afsluttende kontrol, antagelig i Paderborn eller Kvln, under medvirken af en af sagsøgerens kompetente medarbejdere, inden aflevering af anlægget fandt sted. Skrivelsen sluttede med en bemærkning om, at hvis sagsøgeren mod forventning skulle mene, at sagsøgte ikke havde kunnet løse opgaven som beskrevet i »indstilling om køb«, og sagsøgeren derfor skulle ønske at frigøre sig for købet, var sagsøgte villig til at lade sagen afgøre af uvidlig trediemand.

I en supplerende skrivelse af 4. juni 1968 meddelte sagsøgte, at den samlede købesum nu androg 384.220 kr., idet man havde fradraget 20.000 kr. for en hullemaskine. Der ville i stedet kunne leveres en hullemaskine model IBM 026. Garanti og service var gratis i 1 år fra leveringsdagen. Bemærkningen om frigørelsen fra købet blev gentaget.

I skrivelse af 14. april 1969 udtalte sagsøgte, at man meget beklagede, at leveringen af magnetkortcomputeren ville blive forsinket på grund af, at fabrikkens underleverandører ikke havde kunnet overholde de planlagte terminer. Med den tid, der skulle medgå til programmering og afprøvning, mente man, at afleveringen først ville kunne finde sted i oktober for igangsætning af kaskoprogrammerne, derunder overføring af data fra gamle skibskort via hulkort til magnetkontokort. Fremstillingen af hulkort burde således forberedes til igangsætning primo august, så hullearbejdet kunne være afsluttet og kontrolleret ved udgangen af september. Sagsøgte påregnede at have en logatronic med hulkorthuller klar i slutningen af juli. Sagsøgte bekræftede at have modtaget udkast af 23. februar vedrørende kaskoafdelingen tilbage den 26. marts, hvorefter sagsøgtens programmeringsafdeling var gået i gang med at omarbejde det til maskinprogrammer. Sagsøgte regnede med i slutningen af maj at kunne fremkomme med det endelige udkast til kontokort og blanketter.

grosserer Niels Roepstorff og Mogens Christiansen og fra De Private Assurandørers side J. Tauson og Ib Rud Nielsen. Sidstnævnte udfærdigede den 21. april 1970 et referat af forhandlingerne på mødet, hvori bl. a. anføres:

»Gruncke begyndte med at omtale den overtagelse af agenturet fra HARO, som ville ske pr. 1.7.1970. Der ville her blive foretaget en gennemgang af aftalen om køb af maskine HARO / PRIVATE. Og man ville se på, hvad man kunne overtage af de indgåede aftaler.

Rud Nielsen bemærkede hertil, at der ville vel ikke kunne opstå nogen som helst diskussion herom, idet vi naturligvis måtte regne med, at alle aftaler stod ved magt.

Roepstorff bekræftede, at HARO var fuldt ansvarlig over for PRIVATE for aftalens opfyldelse.

Gruncke talte herefter om, at vi ikke måtte tro, at man ved køb af en Computer blot skulle regne med, at det bestod i at trykke på en knap, men at der var et meget stort systemplanlægningsarbejde, som tilsyneladende ikke var udarbejdet af HARO, og at man derfor ville være nødt til at starte forfra med at udarbejde denne plan. - - -

Rud Nielsen: Med hensyn til at begynde forfra på hele programmet med at udarbejde en systemplan, kunne der overhovedet ikke være tale herom. For det første var maskinleveringen forsinket næsten et år, og dernæst havde vi fra PRIVATE's side i samarbejdet, først med Mogens Olsen, som forlod HARO den 1.8.1969, og siden med Mogens Christiansen, foretaget en gennemgang af alle problemerne. Det havde undertiden været vanskeligt at finde frem til en løsning, men det var lykkedes ved et intenst arbejde og en vis ændring i vore første ønsker. - - -

Gruncke udtalte igen, at man ikke kunne fravige principperne om, at alt skulle være planlagt på forhånd, og at en ny programmør derfor måtte foretage en gennemgang af alt materiale for at kunne fortsætte fra det punkt, hvortil MC er kommet.

Mogens Christiansen fortalte her, hvor langt man var kommet med kaskoprogrammet, og hvad han skønnede, der manglede af det, samt hvor mange programpunkter det manglende bestod af.

Rud Nielsen gentog, at det i vort tilfælde ikke ville have været muligt at fastlægge det hele, og at vi, hvis man havde gjort det, ville være kommet ud for at foretage mange rettelser. - - - Hvis en ny programmør skulle sætte sig ind i forretningsgangen, ville det være umuligt at gøre det på 14 dage, som G. tror; det ville tage et halvt år eller mere, før det virkelig ville være muligt at have fuldt overblik over det hele. I øvrigt var vi nu så langt fremme, at det ikke skulle være uoverkommeligt for MC at blive så nogenlunde færdig med præmiesiden, og da skadessiden var nogenlunde parallel, ville det vel være muligt på grundlag af MC's programmeringsnotater at foretage de nødvendige ændringer. Hertil kommer, at vi skal være færdige med vore afregninger til reassurandørerne omkring den 15. maj, et tidspunkt, som efter JT's udtalelse eventuelt kan trækkes en uges tid eller så, men heller ikke mere.

Gruncke svarede derpå, at det efter hans skøn var meget tvivlsomt, om det kunne nås.

Tauson meddelte, at vi i begyndelsen af den kommende uge, når den norske programmør, der skal videreføre MC's arbejde, er kommet herved, måtte have klar besked, om dette var definitivt, da vi ellers måtte overveje, om vi ville lade maskinen gå tilbage og gå i gang med et nyt firma. - - -

Gruncke - - - udtalte, at han var opmærksom på, at HARO ikke havde opfyldt sine forpligtelser som sælger, idet det ikke bare var gjort med at sælge en maskine, men også med at sørge for, at vort materiale blev omsat til et sprog, som kunne anvendes af programsnører. (Denne udtalelse blev fremsat ved begyndelsen af mødet).

Tauson kunne i øvrigt ikke se, at hele denne diskussion vedkom os, men alene måtte være en opgave, som det måtte tilkomme NR at klare med Gruncke. - - -

Med hensyn til vareprogrammet skulle den svenske programmør nu være kommet så langt, at MC kan nå at foretage en testning og trimning.

De øvrige opgaver, som er omtalt i redegørelsen fra HARO og PRIVATE's andre områder, kan i givet fald afvente den

gennemgang, som skønnes nødvendig. Og vi vil være helt indstillet på at få udarbejdet det nødvendige systemoplæg, således at vi opnår at få et virkelig integreret system.

Afslutningsvis blev det igen af os fremhævet, at det igangværende kaskoprogram må og skal fuldføres nu.«

I skrivelse af 11. juli 1970 til sagsøgeren anførte sagsøgte bl. a. følgende:

»Refererende til tidligere førte samtaler - - -

kan vi meddele, at det nystiftede Nixdorf Computer A/S - - -, Bagsværd, vil påtage sig den videre gennemførelse af programmeringen.

1. **158**
Vareforsikringen er netop færdigprogrammeret i overensstemmelse med den af hr. Ib Nielsen ønskede organisation og vil kunne køres på Computeren 14. eller 15. ds. - - -
2. Kaskoforsikringen programmeres af lsr. Gervers, og denne rutine forventes efter de senest foretagne ændringer at være afsluttet 1. september.
3. I ugen 10.-14. august vil hr. Sjøstrand og hr. Cardoso i samråd med hr. Ib Nielsen påbegynde programmeringen af det næste program. Tidspunktet for programmets færdiggørelse forventer vi at kunne fastsætte, når hr. Ib Nielsen er kommet tilbage fra ferie og har haft lejlighed til at gennemgå detaljerne i dette. Programmeringen af de resterende programmer vil blive gennemført uden udskyldelse fra vor side.
4. Efterhånden som programmer afsluttes og overtages af Dem, vil vi sørge for oplæringen af personalet samt aflevere skriftlig vejledning.

Nixdorf Computer A/S vil endvidere påtage sig at yde den garanti og service, som Haro Systemer I/S har forpligtet sig til. Specialuddannede teknikere, elektroniklede og andet nødvendigt udstyr er til rådighed. De forpligtelser, som Haro Systemer I/S har påtaget sig i forbindelse med leveringen af Computeren, ændres ikke af ovenstående. Den i ordren fastsatte sum for programmeringen vil blive debiteret af Haro Systemer I/S.

Vi beklager meget, at der er opstået forsinkelser i gennemførelsen af Deres ordre. Vi føler os imidlertid overbeviste om, at yderligere forsinkelser ikke vil forekomme og skal love Dem flittigt og omhyggelig færdiggørelse af systemet.«

I skrivelse af 7. oktober 1970 til Nixdorf Computers svenske afdeling meddelte sagsøgeren følgende: »Efter anmodning fra Wilhelm Gervers meddeler vi, at hans arbejde med færdiggørelsen af »kasko-programmet« er afsluttet den 2. oktober d. å. De udarbejdede programmer er blevet prøvekørt, og vi har godkendt dem«.

I skrivelse af 19. november 1970 til sagsøgte meddelte sagsøgeren, at man nu betragtede færdiggørelsen af programmeringen af vareforsikringen og kaskoforsikringen som opfyldt af sagsøgte og accepteret af sagsøgeren. Man henholdt sig med hensyn til garanti Og service i 1 år fra den 9. februar 1970 til en skrivelse af 11. juli, ifølge hvilken medunderskriveren Nixdorf Computer A/S havde påtaget sig disse ydelser over for sagsøgeren. Med hensyn til de 3 yderligere programmer udtales det, at sagsøgte havde påtaget sig at udføre programmeringen og instruks af personale efter nærmere aftale for et vederlag, der var anslået til 40.000 kr. Betalingen for selve anlægget 419.535 kr. ville nu blive betalt.

Det hedder derefter i skrivelsen:

»Vi forbeholder os dog stadig det på mødet den 15.5. d. å. fremsatte erstatningskrav for forsinkelse, nemlig vort direkte tab, udgørende

lønudgifter til overarbejde og anden ekstraordinær bistandsydelse af personalet og andre, nødvendiggjort af, at programmeringen ikke blev rettidig gennemført. --«

I skrivelse af 10. maj 1971 fra sagsøgeren til sagsøgte hedder det:

Desværre har det nu vist sig, at den af Dem til os leverede Horst Muller-IBM-026 hulkorthuller er af en forældet konstruktion. Konsekvensen heraf er, at vi har set os nødsaget til at anskaffe en

Den forældede hulkorthuller, forskellen mellem		
den oprindelige købspris	kr. 28.700	
og det beløb, den blev taget i bytte for af		
Nixdorf	kr. 20.000	kr. 8.700
+ moms		kr. 1.305
reparationsudgifter på korthulleren		kr. 1.635
returnering af vor gamle Exacta-maskine		kr. 10.000
ekstra lønudgifter på grund af forsinkelse med		
kasko-programmet i sommeren 1970		kr. 19.574
de tab, vi har lidt ved programmets meget betydelige		
forsinkelse, hvorved de med computerens anskaffelse		
tilsigtede besparelser og rationaliseringsgevinster		
er bortfaldet, forsigtig beregnet og svarer til sparet		
årsløn for en enkelt medarbejder	kr. 50.000	

		kr. 91.214
henstår i Deres favør for programmering, anslået	kr. 40.000	

vort resttilgodehavende	kr. 51.214	

Den ovenfor nævnte skyld for returnering af Exacta-maskinen 10.000 kr. er senere erkendt, således at det omstridte krav fra sagsøgerens side herefter udgør 41.214 kr.

159

I skrivelse af 23. juni 1971 til sagsøgeren meddelte sagsøgte, at man ikke kunne anerkende kravet (bortset fra de 10.000 kr.). Man beklagede, at leveringen af computeren var blevet forsinket af grunde, som var hændelige og uden for kontrol. Færdiggørelsen af det sidste program »andre brancher« ville blive udført af Nixdorf Computer A/S, når man havde modtaget de nødvendige detaljer for programmeringen fra sagsøgeren.

I skrivelse af 8. oktober 1971 til sagsøgte fastslog sagsøgeren, at de mangler, der var konstateret ved computeren med tilhørende programmer, var så væsentlige, at der i løbet af en rimelig tid hvilket sagsøgeren fandt var en måned fra dato måtte tilvejebringes en tilfredsstillende løsning. Årsagen til fejlene måtte efter sagsøgerens opfattelse søges i manglende koordination mellem overførselsprogrammer, føringsprogrammer og administrationsprogrammer og manglende oplysninger fra den ene til den anden af skiftende programmører og systemfolk hos Nixdorf.

I skrivelse af 28. oktober 1971 til sagsøgeren meddelte sagsøgte, at man havde drøftet skrivelser af 8. oktober med direktør Koch hos Nixdorf. Årsagen til fejlene kunne skyldes maskinefejl, betjeningen og programmet. Man ville næppe tro, at det kunne være programmet, idet det allerede 1. september 1970 blev færdiggjort og afleveret til sagsøgeren efter meget minutøse afprøvninger under medvirken af sagsøgerens personale og sagsøgtes programmør, jfr. accepten i sagsøgerens skrivelse af 19. november 1970. Den hos Nixdorf ansatte hr. Cardoso ville gå videre med undersøgelsen af grunden til den opståede fejl. Sagsøgte ville ikke påtage sig at betale de udgifter, som Nixdorf Computer A/S ville beregne sig for Cardosos indsats, idet man betragtede leverancen

hulkorthuller af nyere model, som anbefalet af Nixdorf. Efter at de i vort sidste brev omtalte programmer er køreklar, selv om der ved den endelige bearbejdning af visse faser i kaskoprogrammet er konstateret visse programmeringsfejl, og der direkte mellem os og Nixdorf er truffet de nødvendige forberedelser til udfærdigelse af det sidste program - andre brancher -, hvilket vi forstår Nixdorf vil udføre efter nærmere aftale med os for Deres regning, stiller mellemværendet sig efter vor opfattelse således:

af kaskoforsikringen som opfyldt af sagsøgte og accepteret af sagsøgeren.

I skrivelse af 15. november 1971 til sagsøgeren meddelte Nixdorf Computer A/S, at man på et møde havde gennemgået udskriftsmaterialet fra kaskoprogrammet. Det viste sig, at alle udskrifter af 1970-kort forløb rigtigt, og at ikke alle tidligere udskrifter var forkerte, hvorfor det aftaltes, at to af Nixdorfs folk skulle gennemgå yderligere materiale for at indkredse fejlområdet. Ved et besøg den 5. november fandt man frem til, at fejlen efter al sandsynlighed kunne føres tilbage til oprettelsen af de ældre kort (før 1970), henholdsvis hulningen af de til grund herfor liggende kort. Skrivelsen slutter således: »For at få disse ældre kort til at fungere rigtigt, vil det være nødvendiggjort at omprogrammere oprettelsen af disse og oprette dem påny. Omprogrammeringen vil vanskeliggøres af, at der til det af Haro Systemer udførte oprettelsesprogram ikke foreligger fyldestgørende dokumentation, og det anslås, at der til arbejdet vil medgå ca. 1 måned. Vi har underrettet Haro Systemer I/S om den anslåede pris på omprogrammeringen, som vi vil være i stand til at påbegynde med ca. 3-4 ugers varsel.«

Herefter overgav sagsøgeren sagen til sin advokat, der i skrivelse af 14. december 1971 til sagsøgte, efter at have redegjort for detaljer i handlingsforløbet, udtalte:

»Uanset at man fra De Private Assurandørers side har stillet fyldestgørende materiale for påvisning og rettelse af fejlen til rådighed for såvel Dem som for Nixdorf Computer A/S så tidligt som omkring 1. september d. å., er man efter modtagelsen af skrivelser af 15. f. m. fra Nixdorf Computer A/S i den situation, at forsøg på afhjælpning først kan ske i løbet af ca. 2 måneder fra dato - uden Deres eller Nixdorf's garanti for afhjælpningens resultat og med krav om, at mine klienter skal betale for afhjælpningen.

På denne baggrund skal jeg meddele, at De Private Assurandører ikke anser sig for bundet af købsaftalen.

Til trods for at den påbegyndte brug af maskinen, hvortil selskabets vareforsikringer og kaskoforsikringer er overført, nødvendiggør en midlertidig fortsættelse af brugen, foretrækker mine klienter det givne, d. v. s. brug af de nu eksisterende fejlbehæftede programmer, fremfor det usikre eksperiment, som det formentlig kostbare afhjælpningsforsøg ville betyde. Med den ganske vist tidskrævende fejlrettelsesprocedure, som man har været nødt til at udvikle for at få udskrevet korrekte bordereau'er i den forløbne tid, håber man at kunne klare problemerne, indtil såvel kasko- som vareprogrammet kan overføres til et andet system for databehandling.

Når dette er sket, vil De Private Assurandører stille maskinen til Deres disposition mod tilbagebetaling af den erlagte købesum samt erstatning for tabet forvoldt mine klienter, dels ved den forsinkede levering, dels ved de konstaterede mangler.»

at betale	kr. 419.535
samt det førnævnte erstatningskrav i	
anledning af forsinkelser m. v	kr. 41.214
med renter 6% årlig fra 10. maj 1971 samt som	
erstatning for tab i anledning af manglerne	
ved, at man ikke rettidigt har kunnet opkræve	
skadesandele hos assurandørerne	kr. 100.000
med renter 6% årlig fra 1. december 1972.	

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Der er under sagen foretaget syn og skøn ved cand. polit. og stat. Peter Kierkegaard-Hansen, der siden 1970 har været leder af edb-center og undervisningen heri på Handelshøjskolen. Han har afgivet følgende erklæringer:

»13. november 1973.

- - - besvare de i skønstemaet fra advokat Fischer Møller stillede spørgsmål:

1. Er der konstateret mangler ved de til sagsøgernes kaskoforsikringsbehandling tilhørende beregninger af skader, præmier og disses fordeling på co- og reassurandører?

Ja. - - - de private assurandører har fremsat ønske om, at maskinen skulle kunne foretage fordeling på de forskellige reassurandører. Af »udkast til maskinbehandling«, hvori er indsat flow charge fra Haro-systemer fremgår, at Haro-systemer har været indforstået med, at denne fordeling skulle foretages. Af output for eksempel fra 2. kvartal 1971 fremgår, at denne fordeling ikke virker.

2. I bekræftende fald, hvori består manglerne?

Der er blandt andet konstateret mangler ved selve fordelingen på co- og reassurandører, således at nogle af fordelingstallene er blevet 100 gange for store. Nogle steder mangler fordelingen tilsyneladende helt.

3. Er manglerne af væsentligt omfang og betydning for de pågældende forsikringsbehandlinger?

Det kan konstateres, at manglerne er af væsentlig betydning, idet output vedrørende fordeling på co- og reassurandører må betragtes som praktisk uanvendelig.

4. Hvad skyldes manglerne:

- A) Skyldes de fejl i anlæggets konstruktion eller fremstilling,
- B) Skyldes de fejl i anlæggets betjening,
- C) Eller skyldes de fejl i programmet?

ad A) Det er næppe sandsynligt, at fejlene skyldes anlæggets konstruktion eller fremstilling, da anlægget dels ved prøvekørsel jævnfør bilag E, dels ved den senere produktionskørsel i 1971 har vist, at det er muligt at frembringe korrekt output.

ad B) Hvis der er tale om betjeningsfejl, må det være muligt for Haro-systemer under en prøvekørsel at påvise hvilke fejl, der begås.

ad C) Der er overvejende sandsynlighed for, at fejlene skyldes programmet. Af »udkast til maskinbehandling« pagina 7, punkt 38

I skrivelse af 25. februar 1972 fra sagsøgtes advokat til sagsøgerens advokat meddelte denne, at sagsøgeren ikke kunne have noget krav på ophævelse af den forlængst fra sagsøgtes side opfyldte aftale, ligesom man afviste erstatningskravet.

I skrivelse af 24. juli 1972 redegjorde sagsøgerens advokat i detaljer for sit standpunkt og de fremsatte krav.

Påstande:

Under nærværende sag, der er anlagt den 1. december 1972, har sagsøgeren påstået sagsøgte tilpligtet til mod tilbagelevering af den solgte Nixdorf magnetkortcomputer med den nye

160

hulkorthuller

og 39 fremgår, at fordelingen på reassurandører eventuelt kan angives i procent. Hvis fordelingen angives i procent beregner maskinen automatisk den absolutte fordeling. Hvis fordelingen ikke angives i procent indtastes andelen i kroner, dvs. denne del af den absolutte fordeling beregnes ikke af maskinen. Det ser ud som om fejlen opstår, når nogle fordelingstal indtastes i procent andre i absolutte tal.

5. Under henvisning til sagens bilag 13, s. 3, 2. afsnit, spørges: Hvorledes har brugeren af anlægget kunnet konstatere de pågældende mangler, og på hvilket tidspunkt har denne konstatering tidligst kunne ske?

Brugeren af anlægget har blandt andet kunnet konstatere, at fordelingen på reassurandører i visse tilfælde blev forkert. De Private Assurandører oplyser, at fejlene blev konstateret, da driftskørslen blev påbegyndt for 1. kvartal 1971. Skyldes fejlene programmet kunne fejlene have været konstateret på det tidspunkt, hvor sagsøgte erklærede dem for færdige. Fejlene kunne have været påvist af såvel sagsøgte som af sagsøger.

6. Under henvisning til sagens bilag 1: skrivelse fra sagsøgte, indeholdende tilbud af 15.5.1968 om levering af anlægget, næstsidsste afsnit, og bilag 2: skrivelse fra samme af 4.6.1968, punkt 8 samt til vedlagte »Indstilling om køb af Wanderer exacta« af 19.11.1967 (bilag IV) spørges, om skønsmanden finder, at de beskrevne opgaver er blevet løst.

Nej. Af bilag IV side 7 fremgår »På grundlag af fordelingstal udregner maskinen de enkelte modtagende selskabers forsikringssum præmie, etc.«. Når fordelingen på skibskort 11 er blandet (procentangivelse og absolutte tal) kan maskinen under visse forhold tilsyneladende ikke klare opgaven.

7. Under henvisning til den af skønsmanden overgivne betjeningsvejledning og beskrivelse af programmeringen og til sagens bilag 10: skrivelse fra Nixdorf Computer A/S til sagsøgerne af 15.11. 1971, næstsidsste afsnit spørges, om der i denne sag foreligger tilstrækkelig og sædvanlig programdokumentation, specielt med henblik på de led i kaskoforsikringsprogrammet, som har vist sig at være mangelfulde.

De Private Assurandører har tilsyneladende ikke stillet krav om nogen speciel form for programdokumentation. Om den foreliggende programdokumentation er tilstrækkelig vil afhænge

af den viden, som de personer besidder, der beskæftiger sig med programmerne. Om programdokumentation

161

er sædvanlig kan ikke besvares. Det er sædvane i større virksomheder, hvor mange forskellige personer er involveret i programmeringen, og hvor man forventer et betydeligt gennembræk af personale, at man internt ønsker en meget fyldig programdokumentation for at undgå at blive afhængig af de medarbejdere, som i et tidsrum har været beskæftiget med en opgave. I mindre firmaer, hvor det f. eks. er indehaveren selv, der er kyndig på programmering og selv planlægger den, vil det ofte være muligt at gennemføre et projekt absolut tilfredsstillende uden nogen nævneværdig programdokumentation. Da programdokumentationen ofte kan fordyre et projekt betydeligt har de mindre firmaer mulighed for at konkurrere på prisen, hvis de er i stand til at levere funktionsdygtige programmer.»

»8. marts 1974.

--- besvare de af advokat Henrik Holm-Nielsen stillede spørgsmål i skrivelse af 3. januar 1974:

1. Det procentuelle forhold mellem programmeringsarbejdet i forbindelse med »Kaskoafdelingen« og »Reassuranceafdelingen« på den ene side og programmeringsarbejdet i forbindelse med »Vareafdeling« og »Regnskabsafdeling« på den anden side.

Det må fremhæves, at det er overordentlig vanskeligt at vurdere størrelsesordenen af et programmeringsarbejde, da arbejdet med at udforme den logiske struktur i et program ofte vil kunne udnyttes ved udarbejdelsen af beslægtede programmer. Gennem samtaler med De Private Assurandører har jeg fået indtryk af, at programmeringsarbejdet til Kasko- og Reassuranceafdelingen måske er 20% støtte end programmeringsarbejdet i forbindelse med Vare- og Regnskabsafdelingen.

2. Det procentuelle forhold mellem programmeringsarbejdet i forbindelse med »Kaskoafdelingen« og »Reassuranceafdelingen« på den ene side og programmeringsarbejdet i forbindelse med »Vareafdelingen«, »Regnskabsafdelingen« og »Andre brancher« på den anden side.

Det er mit indtryk, at programmeringsarbejdet i forbindelse med Kasko- og Reassuranceafdelingen er af omtrent samme størrelsesorden som programmeringsarbejdet i forbindelse med Vare- og Regnskabsafdelingen og Andre brancher.

3. Hvilke af de ovenfor omhandlede opgaver er kaskoprogrammet, som det foreligger udarbejdet, ikke i stand til at løse.

Det kan ikke afvises, at kaskoprogrammet kan være korrekt. Hvis det er tilfældet er det informationen på magnetkortene, som er forkert. Der er ikke konstateret mangler ved den del af programmet, som omfatter kundebogføring, rescontroføring eller ved de hulkort, som kunne anvendes til statistiske formål. Men dette beviser ikke, at de pågældende programmeringsdele er 100% korrekte, da programmerne ikke har været anvendt i den udstrækning, som det var planlagt. Fejl er konstateret ved reassuranceafregningen.

4. Er der konstateret mangler forsåvidt angår »skibskort« oprettet for 1970 og senere.

Nej.

5. Når henses til at manglerne ved output-materialet efter det foreliggende har været til at erkende ret umiddelbart, ønskes det i en udtalelse belyst, om det ikke for sagsøgerne uden videre bekostning og besvær havde været muligt »at tage højde herfor« ved den videre anvendelse af omtalte output-materiale.

Det er mit indtryk, at det kun med betydelige omkostninger var muligt at anvende programudskrifterne. Da kørslerne blev foretaget på baggrund af de før 1970 oprettede skibskort, mener jeg heller ikke, at det var muligt at foretage indgreb i input, således at output ville komme ud på korrekt form.

6. Hvilke af de ovenfor omhandlede opgaver er reassuranceprogrammet, som det foreligger udarbejdet, ikke i stand til at løse.

Såvidt det er blevet mig oplyst fra De Private Assurandører, er den del af reassuranceprogrammet, som skulle udføre det ret omfattende specifikationsarbejde ikke blevet programmeret. Det er muligt, at den udarbejdede del af reassuranceprogrammet er fejlfri, men da reassuranceprogrammet er afhængig af de foregående forkerte resultater bliver output fra reassuranceprogrammet også forkert.

7. Der stilles her samme spørgsmål, som under punkt 4, idet der henvises til fordelingen på co- og reassurandører.

Der er ikke konstateret fejl, når input har været kort oprettet efter 1970.

8. Der stilles her samme samme spørgsmål, som under punkt 5, idet der henvises til fordelingen på co- og reassurandører.

Jeg mener ikke, at man uden videre bekostning og besvær havde mulighed for at tage højde for de opståede fejl.

Det må fremhæves, at mine skøn i dette svarskrift baserer sig på samtaler ført med De Private Assurandører. Hvis man fra Haro systemer mener, at programmerne ikke er behæftet med de ovenfor nævnte fejl, vil det let kunne konstateres, såfremt det er muligt at foranstalte en prøvekørsel på anlægget.»

Under domsforhandlingen har skønsmanden uddybet sine erklæringer, og der er afgivet forklaringer af regnskabschef Ib Rud Nielsen, salgschef Ole Mogens Olsen, chefplanlægger Mogens

162

Christiansen og direktør Niels Erland Roepstorff.

Regnskabschef Ib Rud Nielsen har forklaret, at han som leder af regnskabsafdelingen hos sagsøgeren har planlagt og forberedt overgangen til edb-behandling. Allerede i 1963 havde man anskaffet en mindre (Exacta) maskine. Han har løbende drøftet problemerne med salgschef Olsen hos sagsøgte. For så vidt angår den største branche, nemlig skibskaskoforsikringen, er forholdet det, at der årlig, som regel i november-december måned, træffes aftaler med rederne om forsikring af de forskellige skibe for det følgende år. På grundlag af disse aftaler skal risikoen derefter fordeles. Et enkelt skibs risiko kan f. eks. være fordelt på op imod 20 forskellige selskaber ved reassurance, eventuelt således, at kun nogle få procent af risikoen dækkes af sagsøgeren selv. Det var som grundlag for edb-behandling planlagt at udarbejde for hvert enkelt skib et bilag indeholdende samtlige relevante oplysninger. Disse skulle indkodes på et stamkort, der skulle kunne læses både manuelt og af maskiner. Der skulle endvidere fremstilles et skibskort I for hver reder, et skibskort II, der skulle anvendes over for reassurandørerne, og et skibskort III, der skulle give oplysninger om skaderne. Præmierne skulle opkræves hvert kvartal, hvorfor der automatisk skulle udskrives girokort til hvert rederi og et hulkort til intern kontrol med betalingen. Skadesbilagene skulle udskrives tilligemed et hulkort til kontrol med udbetalingen og et statistikkort til brug for den årlige fornyelsesprocedure. De udbetalte skadesbeløb blev normalt opkrævet kvartårlig hos reassurandørerne i forbindelse med fordelingen af de indkomne præmier. Der skulle udfærdiges hulkort til hver reassurandør med angivelse af dennes andel af præmierne. Hver reassurandør skulle have et stamkort og et præmiekort. Da systemet blev påbegyndt ved hjælp af sagsøgtes folk, blev alt dette straks ordnet for så vidt angår materiale fra og med begyndelsen af 1970.

Imidlertid var det også nødvendigt at foretage en betydelig indkodning af oplysninger for 1969 og tidligere, da f. eks. skadesafregningen langt fra var afsluttet for disse tidligere årgange. For disse årganges vedkommende stod samtlige oplysninger på manuelle kort. Disse skulle da først overføres til hulkort, hvilket

skete i et hullebureau. Hulkortene blev afkonfereret og godkendt af Mogens Christiansen, der var ansat hos sagsøgte. Hulkortoplysningerne skulle derefter overføres til magnetkort via et overførselsprogram udarbejdet af Mogens Christiansen. Det var vanskeligt at få dette til at fungere, men omkring juni 1970 var disse ældre årgange overført til magnetkort. I slutningen af august 1970 satte Nixdorf Gervers ind på arbejdet. Den af ham i september arrangerede prøvekøring fungerede tilfredsstillende, men man havde kun arbejdet med 1970-årgangen. Kortene for de ældre årgange, som han ikke havde udarbejdet, blev ikke gennemprøvet af ham, da Nixdorf ikke havde levnet ham tid dertil. Gervers udarbejdede en betjeningsvejledning. I slutningen af 1970 havde man på grund af de årlige forhandlinger med rederne ikke tid til at beskæftige sig med prøver, men umiddelbart efter udgangen af marts 1971 gik man i gang med behandlingen, som det ville have været meningsløst at foretage, før en hel årgang var samlet. Det viste sig da ved kontrolafstemningen, som kun kunne foretages af topfolk hos sagsøgeren, at der indløb fejl i fordelingen mellem reassurandørerne af skadesudbetalingerne. Fejlene bestod i, at tallet sommetider var 100 gange for stort og i flere tilfælde 100 x 100 for stort, men fejlene indtrådte tilsyneladende kun for de ældre årgange, ikke for 1970. Fejlene indtrådte ikke efter noget bestemt mønster, idet nogle afregninger over for reassurandørerne var korrekt beregnet, og nogle var forkerte; det var derfor nødvendigt kritisk at gennemgå beregningerne for hvert enkelt skib. Der fandtes ingen fejl ved præmiefordelingen. Man rettede straks henvendelse til Nixdorf, idet man var vant til at ringe til Nixdorfs folk, der jo nu havde overtaget vedligeholdelseskontrakten og sat folk ind på opgaven. Den hos Nixdorf ansatte Cardoso, der var udlænding, men bosiddende i Danmark, blev sat ind på opgaven med at finde fejlene, men der gik relativ lang tid, mere end 3 måneder uden resultat, og man kunne derfor heller ikke nå at få udgiftsfordelingen mellem kaskoassurandørerne i orden for det næste kvartal, hvorfor også dette måtte behandles ved manuelt arbejde. For så vidt angår det første kvartal nåede man ikke at få opkrævet skadesrefusion hos reassurandørerne rettidigt, hvorfor denne opkrævning af størrelsesordenen 3,9 millioner måtte udskydes 3 måneder.

Da Gervers var bosat i Stockholm, blev der efter hans anmodning udfærdiget en skrivelse om »færdiggørelsen af kaskoprogrammet« datet 7. oktober 1970. De andre programmører fik ikke nogen tilsvarende skrivelse. Når man ikke fortsatte med at prøvekøre 1969 og tidligere år, skyldtes det, at Gervers ikke havde tid til at udføre mere arbejde hos sagsøgeren.

For så vidt angår »andre brancher« var den regnskabsmæssige behandling hidtil udført hos et andet selskab, der nu imidlertid ikke mere kunne påtage sig opgaven. Det blev derfor aftalt med IBM, at man dér kunne leje maskinkraft, som blev betjent af en mand, der var ledig på markedet.

163

Nixdorf-anlægget blev benyttet med tilfredsstillende resultat til »vareforsikringer« indtil 1. januar 1973.

Den indtrufne fejl medførte, at man måtte antage en vikar i et par måneder og iøvrigt lade personalet overarbejde.

Salgschef Ole Olsen har forklaret, at han har været salgschef hos sagsøgte i ca. 5 år indtil 1. august 1969 og havde forhandlingerne med sagsøgeren, der havde en Wanderer-maskine i forvejen. Der var et nært samarbejde mellem parterne, og man udfærdigede i fællesskab flere detaljerede rapporter, inden der blev truffet den endelige aftale om levering af det nye anlæg. Derefter blev opgaven overtaget af Mogens Christiansen, der var ansat i sagsøgtes system- og programmeringsafdeling.

Chefplanlægger Mogens Christiansen har forklaret, at han var ansat som programmør hos sagsøgte fra november 1966 til 30. april

1970. Han deltog i nogle af forhandlingerne, inden salgsaftalen kom i stand, og overtog hele programmeringsarbejdet derefter. Der blev udarbejdet stamkort og visse andre kort samt et oprettelsesprogram til hulkortene, hvis oplysninger senere skulle overføres til magnetkort - alt for så vidt angår 1969 og tidligere år. Det nyere materiale - 1970 og fremefter - skulle straks føres på magnetkort. Da vidnet fratrådte sin stilling hos sagsøgte, var det endelige system ikke påbegyndt. Han havde lavet oprettelsesprogrammer og samlet detaljerede oplysninger til det endelige system, men ikke udarbejdet egentlige programmer. Han har ikke tidligere haft lejlighed til at se det hos sagsøgeren udarbejdede referat af mødet den 17. april 1970; han ville ikke inden sin fratræden have kunnet nå at færdiggøre den endelige programmering. I starten blev alt kontrolleret, men senere foretog han selv et mindre antal stikprøver. Han erindrer ikke, om materialet også blev konfereret af Rud Nielsen. Han ville ikke benægte, at der kan have været fejl i oprettelsesprogrammet, idet det på nuværende tidspunkt ikke er muligt at udtale sig derom. Fejlene kan også skyldes fejl ved næste trin i behandlingen. Fejlene 100 eller 100 x 100 kan skyldes en skrivefejl. Hans arbejde skulle overtages af en svensker ved navn Gervers, der kom til København inden vidnets afgang, og de gennemgik sammen mundtligt materialet. De var i hvert fald en gang sammen hos sagsøgeren. Vidnet var ikke nået til at nedskrive planen. Hos sagsøgte var alle kunder utålmodige. Hvis vidnet var fortsat hos sagsøgte med dette arbejde alene, ville hele året ud være gået med at færdiggøre samtlige programmer. Når en ny mand skal sættes på et sådant arbejde, vil det altid give et spild på et par måneder. Vidnet havde udarbejdet en programmeringsliste, der i de mindste detaljer viste, hvad konverteringsprogrammet skulle foretage sig. Listen, som var håndskrevet, forblev hos sagsøgte, og vidnet mener, at Gervers fik fotokopier deraf. Enhver fagmand ville kunne forstå indholdet. I anledning af skønsmandens erklæring udtaler vidnet, at hvis man skal lokalisere fejlen, måtte den kunne findes ved brug af den udarbejdede liste.

Der blev leveret et lignende anlæg til Falkonercentret, og, så vidt vidnet ved, har dette ikke været behæftet med fejl.

Direktør Niels Roepstorff, der er medindehaver af det sagsøgte interessentskab, har forklaret, at maskinen blev forsinket fra Nixdorf-fabrikken på grund af forsinkelser hos en underleverandør. I slutningen af november 1969 meddelte den tyske Nixdorf-fabrik, at man påtænkte at oprette en afdeling i Danmark. Sagsøgte rådede Nixdorf til at forsøge at holde på de medarbejdere, sagsøgte havde haft. Sagsøgte fik adgang til at benytte en del af Nixdorfs folk, bl. a. Gervers, og i det omfang dette skete, betalte sagsøgte deres løn, rejseomkostninger og hotelophold. Sagsøgte holdt sig også efter overgangen til det danske Nixdorf orienteret om arbejdet hos bl. a. sagsøgeren, og Nixdorfs folk oplyste på et vist tidspunkt, at de havde fået en frist for aflevering af kaskomaterialet forlænget til 1. september 1970, og at de godt kunne nå arbejdet. Efter disse oplysninger manglede i november kun arbejdet med »andre brancher«, som først kunne bearbejdes, når sagsøgeren var klar med sine oplysninger. Derefter fik sagsøgte ikke flere arbejdsregninger og måtte derfor gå ud fra, at sagen var i orden. Den parentetiske bemærkning i sagsøgerens skrivelse af 10. maj 1971 om fejl gav ikke sagsøgte anledning til nogen reaktion, da man anså den for ganske uvæsentlig.

Skønsmanden, civilingeniør Peter Kierkegaard-Hansen har under domsforhandlingen vedstået sine erklæringer og yderligere udtalt bl. a.: Det kan ikke med bestemthed siges, om leverandøren bør udarbejde og levere et indprogrammeringsdokument, men det vil tage lige så lang tid at udarbejde en fyldestgørende dokumentation som at lave selve programmet. Hvis køberen er et firma, der ofte

skifter personale i dataafdelingen, er det nødvendigt at udarbejde en dokumentation. Hvis den, der har lavet programmet, over 1 2 år senere skal bruge det, f. eks. hvis kunden da ønsker en ændring, vil det sikkert også være næsten nødvendigt at ty til dokumentationen. I nærværende sag ville dokumentationen kunne være af betydning, når man skulle finde fejlen. Det er skønsmandens erfaring fra lignende sager, at kunden,

164

når der opdages fejl, er tålmodig i meget lang tid i håb om, at fejlen kan korrigeres og bliver korrigeret. Men når dette ikke lykkes, nødes kunden til på et eller andet tidspunkt at give op.

Sagsøgerens advokat har til støtte for påstanden gjort gældende, at anlægget viste sig at lide af så væsentlige mangler, at sagsøgeren var berettiget til at hæve handelen, hvortil kom, at der var afgivet en form for garanti. Den af sagsøgeren i skrivelsen af 7. oktober 1970 afgivne erklæring om godkendelsen af de af Gervers udarbejdede programmer og i skrivelsen af 19. november 1970 afgivne erklæring om færdiggørelsen af denne del af leverancen kunne ikke afskære sagsøgeren fra at hæve handelen, når det senere viste sig, at disse programmer eller anlægget led af væsentlige mangler; sagsøgte kunne ikke forvente, at der lå et afgørende afkald heri.

Sagsøgte kan ikke gøre gældende, at der er reklameret for sent. I skrivelsen af 10. maj 1971 omtales programmeringsfejlene. Det er muligt, men ikke givet, at en prøvekørsel tidligere ville have afsløret fejlene. Det er ikke sagsøgerens skyld, at 1969 og tidligere årgange ikke blev prøvekørt i efteråret 1970, idet det udelukkende skyldtes, at Gervers havde travlt, og det må være sagsøgtes pligt som leverandør at sørge for, at der gennemføres en tilfredsstillende prøve. Det var naturligt, at de første reklamationer blev fremsat over for Nixdorf, da dette firma nu havde overtaget garanti og service, og det er sagsøgte, der selv har henvist sagsøgeren til at rette henvendelse til Nixdorf.

Erstatningen kræves dels på grund af den forsinkelse, der var indtrådt, og dels på grund af de konstaterede mangler.

Med hensyn til erstatningen, som lavt er ansat til 50.000 kr., for den for sene levering har sagsøgeren nærmere anført, at ansættelse af yderligere kontormedhjælp har kostet 19.574 kr., og man er gået glip af besparelser ved edb-behandling i 1 1/2 år. Med hensyn til erstatningen for mangler bemærkes, at man som sædvanlig havde regnet med at kunne indkræve hos reassurandørerne udgifter til skader samtidig med, at man afregnede præmier for det første kvartal af 1971. Da det imidlertid ikke lykkedes at gennemføre edb-behandlingen for skadernes vedkommende, måtte beregningerne udføres manuelt og blev derfor forsinket et kvartal. Alene rentetabet af denne forsinkelse for ca. 3,9 mill. kr. udgør omtrent det påståede beløb.

Sagsøgtes advokat har til støtte for frifindelsespåstanden anført, at sagsøgeren ikke i skriftvekslingen har påberåbt sig nogen garanti fra sælgerens side, og der foreligger heller ikke i salgsdokumenterne nogen egentlig garantiforpligtelse. For så vidt angår spørgsmålet om retten til at hæve kontrakten på grund af væsentlige mangler, gør sagsøgte gældende, at der kun foreligger en meget begrænset fejl og en fejl, der kun omfatter en enkelt gruppe, nemlig kaskoforsikringen. Der har hele tiden under edb-anlæggets opbygning været et meget nært samarbejde mellem de to parter, og ikke mindst af denne grund måtte sagsøgeren være forpligtet til at fortsætte samarbejdet, indtil fejlen var fundet og afhjulpet, eller i hvert fald have givet sagsøgte en vis længere frist til at afhjælpe manglerne. Det må være sagsøgerens risiko, at sagsøgte ikke før i oktober 1971 blev bekendt med, at der var mangler ved anlægget, og da der på det tidspunkt blev givet en alt for kort frist, fik sagsøgte i virkeligheden ingen chance for at afhjælpe manglerne.

Såfremt retten dog måtte anse misligholdelsen for væsentlig, gør sagsøgte gældende, at sagsøgeren ved skrivelserne af 7. oktober og 19. november 1970 har godkendt kaskoprogrammet. Sagsøgeren måtte endvidere efter principperne i Købelovens § 51 have en almindelig undersøgelsespligt, dvs. en pligt til at afprøve ikke bare som sket programmerne for 1970, men også programmerne for 1969 og tilbage. Sagsøgeren kunne have spurgt sagsøgte, om sagsøgte ville foretage afprøvningen; men iøvrigt var der i november og december 1970 tilstrækkelig tid til, at sagsøgeren selv kunne have foretaget den fornødne afprøvning. Sagsøgte måtte efter brevene gå ud fra, at den nødvendige afprøvning havde fundet sted. Endelig gør sagsøgte gældende, at der, jfr. Købelovens § 52, ikke foreligger rettidig reklamation. Efter forklaringerne i retten var fejlene opdaget engang i maj 1971, men bemærkningerne herom i skrivelsen af 10. maj 1971 måtte af sagsøgte opfattes som omhandlende et ganske uvæsentligt forhold. Først ved skrivelsen af 8. oktober 1971 blev sagsøgte bekendt med, at sagsøgeren anså fejlene for alvorlige. Sagsøgte må få den opfattelse, at sagsøgeren trods fejlene har ønsket at benytte anlægget længst muligt, og at man kun er gået over til et andet edb-anlæg, fordi man på dette sene tidspunkt er blevet klar over, at man ønskede et anlæg med større kapacitet.

For så vidt angår erstatningskravets størrelse gør sagsøgte gældende, at der ikke er noget grundlag for erstatning, idet sagsøgte ikke har gjort sig skyldig i noget ansvarsforpligtende forhold. Dertil kommer, at kravet i det hele er ganske udokumenteret. Endelig må der ved en eventuel erstatnings fastsættelse tages hensyn til, at sagsøgeren faktisk har brugt anlægget eller betydelige dele deraf helt frem til januar 1973.

Retten skal udtale:

165

Når det drejer sig om et anlæg som det omhandlede, må der stilles meget strenge krav til, at anlægget fungerer korrekt, idet køberen, selv om han har kyndige folk i sin tjeneste, ikke har mange chancer for, inden anlægget tages i brug, selv at finde og senere at kunne ændre eventuelle fejl; dertil kommer, at selv mindre fejl kan være af en sådan karakter, at de kan medføre betydelig økonomisk skade for køberen. Efter det oplyste må retten lægge til grund, at anlægget har lidt af en så væsentlig mangel, at sagsøgeren har været berettiget til at hæve handelen.

Sagsøgeren findes ikke at have mistet sin ret dertil ved at afgive erklæringen af 4. oktober 1970 om Gervers arbejde, dels fordi det, Gervers udførte, var af begrænset omfang, og dels fordi meningen med erklæringen efter det oplyste må have været at give Nixdorf anledning til at afregne over for ham. Sagsøgte har heller ikke haft grund til at regne med, at der i sagsøgerens skrivelse af 19. november 1970 lå et afkald på at gøre krav gældende, hvis der senere måtte vise sig at være fejl, ikke mindst når henses til, at man ikke kunne regne med, at en så kort prøvekøring ville kunne røbe alle fejl. Sagsøgte må med hensyn til sit kendskab til prøvernes omfang m. v. ligestilles med Nixdorf (og dette selskabs folk).

Når hensyn tages til, at sagsøgerens folk af andre grunde var meget travlt beskæftiget i november og december måned, kan det heller ikke lægges sagsøgeren til last, at man ikke benyttede disse måneder til at kontrollere projektet, og da det efter det oplyste må antages at være rimeligt, at man begynder driften med et helt år, kan det heller ikke lægges sagsøgeren til last, at man har ventet med at benytte anlægget i fuldt omfang, indtil hele 1970 var færdig til bearbejdning.

Da ansvaret for anlægget og service var overført fra sagsøgte til Nixdorf, må det anses for korrekt, at henvendelse om anlægget og mangler ved dette i første omgang rettedes til Nixdorf og ikke straks

til sagsøgte. Sagsøgte må som sælger af anlægget være ansvarlig for mangler og undladelser fra Nixdorfs side. Sagsøgte må bære ansvaret for, at der efter sagsøgtes skrivelse af 28. oktober og Nixdorfs skrivelse af 15. november 1971 ikke fra leverandørens side blev foretaget yderligere, specielt ikke oplyst, hvad en omprogrammering ville koste.

Herefter må der gives sagsøgeren medhold i påstandens første led, således at sagsøgte tilpligtes til mod tilbagebetaling af computeren og den tilhørende hulkorthuller at tilbagebetale dels 419.535 kr. og dels differencen mellem den gamle hulkorthuller og den nye 10.005 kr. (begge summer incl. moms).

Med hensyn til kravet om erstatning for forsinkelsen findes sagsøgte at burde betale et beløb, der skønsmæssig fastsættes til 30.000 kr.

Med hensyn til kravet om erstatning for manglerne finder retten, at dette ikke er dokumenteret på en sådan måde, at det umiddelbart kan lægges til grund, og det er heller ikke muligt at fastsætte en skønsmæssig erstatning, navnlig når henses til, at der i erstatningen må fragå et ikke ubetydeligt beløb som vederlag for sagsøgerens benyttelse af anlægget frem til udgangen af 1972. Denne del af erstatningskravet kan herefter ikke tages til følge.

Tilbagebetaling af den erlagte købesum	419.535 kr.
Udskiftning af hullemaskine	10.005 kr.
Reparationsudgifter	1.635 kr.
For forsinkelse og mangler skønsmæssigt	25.000 kr.

Ialt	456.175 kr.

Til brug for Højesteret er afgivet nye forklaringer og tilvejebragt yderligere oplysninger.

Programør W. Gervens har i en redegørelse af 27. november 1975 oplyst, at han under et besøg hos indstævnte dagen før ved nøjere undersøgelse konstaterede, at »skibskort I« var fremstillet forkert for årene før 1970, idet en indikator i stedet for »I« var blevet »0«, hvilket betyder, at to cifre fejlagtigt kommer efter kommaet.

166

Programmet for disse kort var skrevet af Mogens Christiansen.

Syns- og skønsmanden har herefter i en erklæring af 15. december 1975 udtalt, at det nu synes godt gjort, at der er fejl i de udarbejdede programmer, idet der tilsyneladende er fejl i skibskort I. Der er intet, der tyder på, at fejlene skyldes betjeningsfejl hos indstævnte, og appellanten har tilsyneladende ikke anvist en betjening, som skulle kunne forhindre fejlenes opståen.

Efter ordrebekræftelsen af 15. maj 1968 gik appellants forpligtelse ud på at levere en magnetkortcomputer den 1. april 1969 samt udføre programmering af de i indstævntes indstilling af 19. november 1967 beskrevne opgaver. Da indstævnte den 14. december 1971 hævdede købsaftalen, var en for selskabet vigtig del af opgaven, nemlig fordeling af skader på co- og reassurandører, endnu ikke blevet løst, og det tiltrædes derfor, at den foreliggende fejl var væsentlig.

Indstævnte findes ikke ved erklæringen af 7. oktober 1970 og skrivelsen af 19. november 1970 at have afskåret sig fra at hæve handlen, idet det må have stået klart for appellanten, at indstævnte ved den i skrivelserne udtrykte godkendelse har henholdt sig til den afprøvning, som var foretaget af de teknisk sagkyndige. Det tiltrædes endvidere, at indstævnte under de foreliggende forhold ikke har haft anledning til selv at foretage yderligere undersøgelser, inden anlægget i foråret 1971 blev taget i brug i fuldt omfang.

Henset til at programmeringsarbejdet i overensstemmelse med skrivelsen af 11. juli 1970 var overtaget af Nixdorf Computer A/S,

Herefter bør sagsøgte betale 419.535 kr. og 10.005 kr. og 30.000 kr., ialt 459.540 kr. med fradrag for programmeringen 40.000 kr. eller ialt 419.540 kr. (2)

Vederlaget til skønsmanden 8.600 kr. bør sagsøgte endelig udrede. Iøvrigt bør hver part bære sine sagsomkostninger.

Højesterets dom.

Den indankede dom er afsagt af Sø- og Handelsretten.

I pådømmelsen har deltaget syv dommere: Gjerulff, Spleth, H. A. Sørensen, Helga Pedersen, Thygesen, Urne og Bjerregaard.

For Højesteret har appellanten principalt påstået frifindelse, subsidært frifindelse mod betaling af et af retten fastsat beløb ikke over 30.000 kr. og mest subsidært frifindelse mod betaling af et af retten fastsat beløb.

Indstævnte har påstået stadfæstelse med den ændring, at det selskabet tilkommende beløb forhøjes til 456.175 kr. og således, at renter 6% årlig først regnes fra sagens anlæg den 1. december 1972.

Beløbet er af indstævnte opgjort således:

Tilbagebetaling af den erlagte købesum	419.535 kr.
Udskiftning af hullemaskine	10.005 kr.
Reparationsudgifter	1.635 kr.
For forsinkelse og mangler skønsmæssigt	25.000 kr.

Ialt	456.175 kr.

og at indstævnte efter det fremkomne må antages at have rettet henvendelse til dette selskab, når der blev fundet fejl, og også gjorde det i anledning af den senest konstaterede fejl, efter det for Højesteret oplyste i al fald senest den 1. september 1971 findes indstævntes adgang til at hæve ikke at være bortfaldet på grund af mangelfuld eller for sen reklamation.

Herefter har indstævnte krav på mod udlevering af magnetkortcomputeren og den nye hulkorthuller at få tilbagebetalt den erlagte købesum på 419.535 kr.

Indstævnte findes endvidere at have krav på erstatning for tab og udgifter i anledning af forsinkelsen og manglerne. Ved fastsættelsen af denne erstatning må der som i dommen nævnt tages hensyn til, at indstævnte har benyttet anlægget frem til udgangen af 1972, og det indstævnte ialt tilkommende beløb findes at kunne fastsættes i overensstemmelse med indstævntes påstand.

I sagsomkostninger for Højesteret findes appellanten at burde betale 25.000 kr. til indstævnte.

Thi kendes for ret:

Sø- og Handelsrettens dom bør ved magt at stande, dog at det indstævnte, De Private Assurandører Aktieselskab, tilkommende beløb fastsættes til 456.175 kr. med renter heraf 6% årlig fra den 1. december 1972, til betaling sker.

I sagsomkostninger for Højesteret betaler appellanten Haro Systemer I/S, 25.000 kr. til indstævnte.

Det idømte at udrede inden 15 dage efter denne højesteretsdoms afgivelse.

1 Jfr. U.1951.12, U.1965.21 og U.1969.152 HH.

2 Med renter 6% årlig fra den 10. maj 1971.